

ГЕНДЕРНІ ВІДМІННОСТІ ПОВЕДІНКОВОГО КОМПОНЕНТУ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Коць Михайло

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м.Луцьк, Україна

koc.myhajlo@vnu.edu.ua

ORCID iD: 0000-0002-5607-0564

Дучимінська Тамара

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м.Луцьк, Україна

duchiminska.tamara@vnu.edu.ua

ORCID iD:0000-0002-3352-3188

Полікарчик Софія

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м.Луцьк, Україна

sofiapolikarchyk@gmail.com

Мета. У статті здійснено теоретичний аналіз та емпіричне дослідження гендерних відмінностей поведінкового компонента соціального інтелекту дітей з особливими освітніми потребами.

Методи. Вибірку склали учні 7-11 класів навчально-реабілітаційного центру. Загальна чисельність яких склала 60 осіб: 36 хлопців та 24 дівчат. Досліджувані представляли собою групу різну за статевими та віковими параметрами. Для проведення емпіричного дослідження було використано: опитувальник «Соціальна адаптованість», тест «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» (К. Томас, адаптація Н. Грішиної), шкали самомоніторингу Снайдера.

Результати. Встановлено, що хлопці більш соціально адаптовані, ніж дівчата. Це зумовлене, перш за все, середовищем, в якому навчаються діти з особливими освітніми потребами. Підтверджено, що у хлопців найбільше виражений оптимальний рівень самомоніторингу, тоді як в дівчат переважає

високий рівень. Це свідчить про те, що у хлопців феномен самомоніторингу більш розвинутий ніж у дівчат.

Висновки. Виявлено низку статистично значущих кореляційних зв'язків, а саме: між стилями поведінки в конфліктних ситуаціях та рівнем самомоніторингу дітей з особливими освітніми потребами, а також між рівнем соціальної адаптованості та стилями поведінки у дівчат. Перспективами подальших досліджень вбачаємо у проведенні емпіричного дослідження особистісної сфери дітей з особливими освітніми потребами, вивчення основних причин, форм та проявів поведінкових розладів з метою їх ранньої діагностики та корекції.

Ключові слова: гендерні відмінності, соціальний інтелект, стиль поведінки, самомоніторинг, діти з особливими освітніми потребами.

Kots Mykhailo, Duchyminska Tamara, Polycarchik Sofia. Gender differences in the behavioral component of social intelligence of children with special educational needs.

Purpose. The aim of the article is theoretical analysis and empirical study of gender differences in the behavioral component of social intelligence of children with special educational needs.

Methods. The sample consisted of students in grades 7-11 at the Education and Rehabilitation Center. The total sample size is 60 people: 36 boys and 24 girls. To conduct an empirical study were used: questionnaire "Social Adaptability", test "Determining the style of behavior in a conflict situation" (K. Thomas, adaptation of N. Grishina), Snyder self-monitoring scale.

Results. The paper show that boys are more socially adapted than girls. This is primarily due to the environment in which children with special educational needs study. It is confirmed that the optimal level of self-monitoring is most pronounced in boys, while a high level prevails in girls. This indicates that the phenomenon of self-monitoring is more developed in boys than in girls.

Conclusions. The data clarify the relationship between styles of behavior in conflict situations and the level of self-monitoring of children with special educational needs, as well as between the level of social adaptation and behavioral styles of girls. Prospects for further research in conducting an empirical study of the personal sphere of children with special educational needs, studying the root causes, forms and manifestations of behavioral disorders with a view to their early diagnosis and correction.

Key words: gender differences, social intelligence, style of behavior, self-monitoring, children with special educational needs.

Коць Михаил, Дучиминская Тамара, Поликарчик София. Гендерные различия поведенческого компонента социального интеллекта детей с особыми образовательными потребностями.

Цель. В статье осуществлен теоретический анализ и эмпирическое исследование гендерных различий поведенческого компонента социального интеллекта детей с особыми образовательными потребностями.

Методы. Выборку составили учащиеся 7-11 классов учебно-реабилитационного центра. Общая численность которых составила 60 человек: 36 юношей и 24 девушек. Исследуемые представляли собой группу разную по половым и возрастным параметрам. Для проведения эмпирического исследования были использованы: опросник «Социальная адаптация», тест «Определение стиля поведения в конфликтной ситуации» (К. Томас, адаптация Н. Гришиной), шкалы самомониторинга Снайдера.

Результаты. Установлено, что юноши более социально адаптированы, чем девочки. Это обусловлено, прежде всего, средой, в которой учатся дети с особыми образовательными потребностями. Подтверждено, что у юношей больше выражен оптимальный уровень самомониторинга, тогда как у девочек преобладает высокий уровень. Это свидетельствует о том, что у них феномен самомониторинга более развитый чем у девушек.

Выводы. Выявлен ряд статистически значимых корреляционных связей, а именно: между стилями поведения в конфликтных ситуациях и уровнем самомониторинга детей с особыми образовательными потребностями, а также между уровнем социальной адаптированности и стилями поведения у девушек. Перспективами дальнейших исследований видим в проведении эмпирического исследования личностной сферы детей с особыми образовательными потребностями, изучение основных причин, форм и проявлений поведенческих расстройств с целью их ранней диагностики и коррекции.

Ключевые слова: гендерные различия, социальный интеллект, стиль поведения, самомониторинг, дети с особыми образовательными потребностями.

Вступ. В останні роки у вітчизняній психології зріс інтерес до проблеми гендерних досліджень, з'явилися роботи з вивчення чинників, що детермінують особливості статевовікового розвитку дітей; особливості соціальної і професійної адаптації людини; гендерні особливості в розумінні моральної дилеми, особливості гендерної соціалізації чоловіків, гендерні особливості лідерства, гендерні особливості цінностей. Обговорюються питання методології гендерних досліджень, адаптації методик гендерних досліджень; застосування гендерного підходу в системі освіти. Водночас у вітчизняній психології дослідження гендерних відмінностей поведінкового компоненту соціального інтелекту дітей з особливими освітніми потребами є епізодичними, стосуються окремих аспектів.

Тому, з огляду на важливість дослідження та недостатню вивченість окресленої проблематики мета роботи полягає у

теоретичному аналізі та емпіричному дослідженні гендерних відмінностей поведінкового компоненту соціального інтелекту дітей з особливими освітніми потребами.

Проблема формування психічної і соціальної статі дитини є однією з найважливіших в психології і суміжних з нею наук. Правильно сформовані соціально-моральні та гендерні установки у дітей і підлітків сприяють успішному освоєнню соціальних ролей і соціалізації в цілому в сферах виробничих, сімейних і міжособистісних стосунків (Татаринцева, 2009). Іспанські дослідники виявили, що існує зв'язок між наявними контекстуальними проблемами учнів з емоційним інтелектом та соціальними навичками, і характер таких зав'язків відрізняються залежно від статі (Salavera, Usán, Teruel, 2019). Існує взаємозв'язок між рівнем соціального інтелекту та агресивної поведінки (Loflin, Barry, 2016). Соціальний інтелект також розглядається вченими через призму соціального мислення (Чміль, 2013).

Виявлення гендерних стратегій задоволення основних соціальних потреб людини вважається актуальною темою для вивчення (Сімановський, Вороніна, 2017). Дослідниками було виділено чотири рівні соціальних потреб дітей з порушенням інтелекту, які формуються в онтогенезі послідовно, один за одним, визначаючи напрям соціальної активності людини в процесі соціальної адаптації. Потреби на кожному рівні комплементарні, тобто доповнюють один одного і утворюють соціальну систему взаємодії. Саме показники соціальної адаптації та соціальної взаємодії входять в структуру поведінкового інтелекту.

На думку І. Клециної, саме в характері виконання суб'єктом чоловічої чи жіночої ролі проявляються його гендерні установки (Клецина, 1998, 2004). Різні аспекти гендерних відмінностей у проявах соціального інтелекту досліджували вчені Н. Angenent, А. Deman, В. Gajdosova, Т. Lorincova, А. Lelkova, О. Orosova, R. Sebena, D.J.P. Van (Angenent, Deman, 1989; Lorincova, Lelkova, 2015; Sebena, Orosova, Van, Gajdosova, 2008).

З огляду на можливі деформації уявлень про гендерні ролі у дітей, можна зрозуміти необхідність їх своєчасного виявлення і можливої корекції. Однак такі форми діагностики гендерних стереотипів, як опитувальники, не підходять для їх вивчення у дітей зі зниженням або затримкою інтелектуального розвитку. Для цього

слід використовувати більш доступні дітям діагностичні інструменти. Одним із таких інструментів можуть бути мультиплікаційні фільми (Симановский, Коршунова, 2017). Гендерні відмінності у дітей з особливими потребами актуальна тема у сучасних наукових дослідженнях (Greco, Meo, Cedrone, 2020; Rich-Wimmer, Tanios, Qu, Andrews, 2020).

Л. Семеновою було виявлено, що ставлення до гендерної норми може бути різним, залежно від рівня інтелекту. Так, дівчатка шкільного віку з нормальним розвитком виявилися більш лояльні до «виходу за нормативну межу гендеру», ніж їх однолітки з порушенням інтелекту (Семенова, 2009).

Дослідження вчинків, дій, актів, стратегій, функцій, вироблення навичок та умінь є важливим складником у вивченні поведінкової інтелектуальної активності індивіда, здатного вирішувати соціальні завдання. У реальності, на думку О. Аршанської (Шешукової), що в реальності когнітивні і поведінкові компоненти найтіснішим чином переплітаються. У контексті оцінки рівня соціального інтелекту істотним є рівень сформованості подібних форм інтелектуальної активності і рівень їх складності (Аршанська (Шешукова), 2018).

Методи та процедура дослідження. Дослідницьку вибірку склали учні 7-11 класів навчально-реабілітаційного центру (60 осіб: 36 хлопців та 24 дівчат). Досліджувані представляли собою групу різну за статевими та віковими параметрами. Для досягнення мети та завдань дослідження було використано низку психологічних методик: опитувальник «Соціальна адаптованість», тест «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» (К. Томас, адаптація Н. Грішиної), шкали самомоніторингу Снайдера.

Обговорення результатів. Одним із компонентів поведінкового інтелекту є соціальна адаптація. Ця складова поведінкового інтелекту діагностувалася за допомогою опитувальника «Соціальна адаптованість». Результати діагностики представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники соціальної адаптованості (СА) групи, %

Досліджувані	Соціальна адаптованість				Невалідні результати
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Дуже низький рівень	
Хлопці	11	50	31	3	5
Дівчата	17	37	33	13	0

Найбільшу кількість становлять досліджувані, які мають середній рівень соціальної адаптованості (50 % у групі хлопців та 37 % у групі дівчат). Зокрема, відсоткове відношення результатів нам показує, що більш соціально адаптовані у соціумі хлопці, ніж дівчата. Про це свідчать показники високого та середнього рівня в сумі: у хлопців це 61%, а у дівчат – 54 %. Тим не менше, кількість досліджуваних, які мають низький рівень соціальної адаптованості приблизно однакова, як в хлопців, так і в дівчат. На те, що хлопці більш адаптовані вказують і показники дуже низького рівня соціальної адаптованості (у групі хлопців він становить лише 3%, тоді як у дівчат цей показник – 13%).

Досліджуваний компонент поведінкового інтелекту вказує на те, що отримані результати є валідними. У хлопців лише 5% від усіх діагностованих становить показник невалідних результатів.

За результатами тесту «Визначення стилю поведінки в конфліктній ситуації» (К. Томас, адаптація Н. Грішиної), з'ясовано, що переважна більшість хлопців мають оптимальний прояв досліджуваних стилів поведінки (таблиця 2).

За шкалою «суперництво» у хлопців показники стилю поведінки розподілилися таким чином: переважає сильна (37 %) та оптимальна (53 %) вираженість, що є притаманним для хлопців та відрізняється від показників інших стилів. Разом з тим, тактика уникнення представлена основному показниками оптимального та слабого вираження (45 % і 29 % відповідно). Сильно вираженою вона є лише у 7 % досліджуваних. Це може свідчити про те, що хлопці не часто схильні уникати конфліктних ситуацій, їм більш притаманне суперництво. За шкалами «співпраця», «компроміс» та «приспосовання» переважають показники оптимальної вираженості.

Таблиця 2

**Результати дослідження стилів поведінки групи хлопців
(за методикою К. Томаса, адаптація Н. Грішиної), %**

Ступінь вираженості стилю	Стилі поведінки				
	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Уникнення	Приспосовання
Сильний	37	19	16	7	16
Середній (оптимальний)	53	39	52	45	52
Слабкий	10	23	13	29	23

Результати групи дівчат за методикою К. Томаса, розкривають дещо іншу ситуацію порівняно з результатами хлопців (таблиця 3). Зокрема, така тактика як компроміс має приблизно однакові високі показники за сильним та оптимальним ступенями прояву (сильний ступінь прояву у 45 % респондентів, середній ступінь – у 42 %), слабкий ступінь прояву був діагностований у 13 % дівчат. Дещо відмінні результати має тактика уникнення. Зокрема, сильно вираженою вона є у 10 % діагностованих, оптимальний прояв мають 44 % дівчат та слабкий прояв – 46 % з досліджуваних. Це вказує на те, що дівчата не схильні уникати конфліктних ситуацій і досить часто в таких ситуаціях використовують саме компроміс, ніж інші тактики.

Що стосується інших показників, то такі тактики як суперництво та пристосування у дівчат знаходяться приблизно на одному рівні (значно переважають показники оптимальної вираженості: 51 % та 55 % відповідно). Що стосується співпраці, як стилю поведінки, то результати діагностики засвідчують переважання показників оптимальної вираженості (49 %), також достатньо високий показник сильної вираженості (43 %). Водночас слабка вираженість цього стилю поведінки у групі досліджуваних дівчат становить всього 10 %. Такі результати можуть свідчити про те, що дівчата, в основному, схильні до співпраці як до стилю поведінки у конфліктних ситуаціях. Результати за методикою представлені у таблиці 3.

Таблиця 3

Результати дослідження стилів поведінки групи дівчат (за методикою К. Томаса, адаптація Н. Грішиної), %

Ступінь вираженості стилю	Стилі поведінки				
	Суперництво	Співпраця	Компроміс	Уникнення	Пристосування
Сильний	18	43	45	10	25
Середній (оптимальний)	51	49	42	44	55
Слабкий	31	10	13	46	20

Поняття самомоніторингу виникло під час вивчення поведінки людини в ситуаціях соціальної взаємодії, яка є одним із компонентів поведінкового інтелекту. Результати дослідження представлено у таблиці 4.

Таблиця 4

Результати дослідження за шкалою самомоніторингу Снайдера,
%

Досліджувані	Рівень самомоніторингу		
	Низький	Нормальний	Високий
Хлопці	2	50	48
Дівчата	14	33	53

Серед досліджуваних чоловічої статі низький рівень самомоніторингу виявлено лише 2 %. Натомість кількість досліджуваних, що мають нормальний та високий рівень приблизно однакова – 50 % респондентів-хлопців мають нормальний рівень само моніторингу та 48 % – високий рівень.

Такі результати засвідчують, що хлопці, які мають високий рівень самомоніторингу, відстежують свою експресивну поведінку та відповідно до цього прагнуть створити бажаний образ публічного «Я». Вважається, що чим вищий рівень шкали самомоніторингу, тим якість шкали гірша. Звідси і показники поведінкового інтелекту у хлопців стають нижчими. Попри це, є позитивним, що у половини досліджуваних нормальний рівень само моніторингу – 50 %.

Результати дослідження у групі дівчат, отримані за методикою само моніторингу Снайдера, показують, що найбільша кількість досліджуваних-дівчат мають високий рівень само моніторингу (53 %). Це, як і в групі хлопців вказує на те, що дівчата, які мають високий рівень досліджуваного феномену, відстежують свою експресивну поведінку та відповідно до цього прагнуть створити бажаний образ публічного «Я». Натомість, у 14 % дівчат низький рівень самомоніторингу. Це свідчить, що їх експресивна поведінка не контролюється, відображає їх дійсні внутрішні установки та почуття.

Для перевірки взаємозв'язку між досліджуваними явищами було застосовано процедуру кореляційного аналізу за коефіцієнтом кореляції r -Пірсона. Стилі поведінки в конфліктній ситуації корелюють із рівнем самомоніторингу вибірки (таблиця 5). Виявлено статистично значущий кореляційний зв'язок між тактикою суперництва та рівнем самомоніторингу ($r=0,578$, $p<0,01$). Це вказує на те, що чим більш вираженим у досліджуваних тактика суперництва, тим більший рівень самомоніторингу вони мають. І

навпаки, діти з високим рівнем самомоніторингу в конфліктній ситуації частіше використовують тактику суперництва. Тобто, діти з особливими освітніми потребами, які прагнуть досягти задоволення власних інтересів, не беручи до уваги інтереси інших, характеризуються високим рівнем самоконтролю та схильні чуйно сприймати емоційні та поведінкові прояви оточуючих і орієнтовані на них в тих ситуаціях, коли не знають, що робити.

Таблиця 5

Статистично значущі коефіцієнти кореляції стилів поведінки в конфліктній ситуації з рівнем самомоніторингу вибірки

	Рівень самомоніторингу
Суперництво	0,478**
Співпраця	0,163
Компроміс	0,505 **
Уникання	0,133
Пристосування	0,489**

Примітка: * – статистично значущий зв'язок на рівні 0,05; ** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,01; *** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,001.

Статистично значущий кореляційний зв'язок виявлено між компромісом, як стилем поведінки в конфліктній ситуації, та рівнем самомоніторингу ($r = 0,505$, $p < 0,01$). Це свідчить про те, що чим більше досліджуваний використовує компроміс у конфлікті, тим вищий рівень самомоніторингу він має. І навпаки, респонденти з високим рівнем самоконтролю в конфліктній ситуації яскраво виражено використовують компроміс. Тобто, діти, які здатні поступитися своїми інтересами, щоб задовольнити обидві сторони, характеризуються заклопотаністю соціальною придатністю своєї поведінки, чутливістю до експресивної поведінки інших і використанням їх в якості керівництва з управління власною експресивною поведінкою.

Встановлено статистично значущий кореляційний зв'язок між тактикою пристосування та рівнем самомоніторингу досліджуваних ($r = 0,489$, $p < 0,01$). Це означає, що чим більш вираженою тактикою є пристосування, тим більш високим є рівень самомоніторингу респондентів. І навпаки, діти з високим рівнем самомоніторингу

характеризуються яскраво вираженою тактикою пристосування у конфліктній ситуації.

Також, виявлено, що у групі досліджуваних-хлопців стиль поведінки компроміс в конфліктній ситуації статистично значуще корелює із рівнем само моніторингу ($r= 0,355$, $p<0,05$) (таблиця 6).

Таблиця 6

Статистично значущі коефіцієнти кореляції стилів поведінки в конфліктній ситуації та рівнем самомоніторингу у групі хлопців

	Рівень самомоніторингу
Суперництво	0,270
Співпраця	0,288
Компроміс	0,355 *
Уникання	0,306
Пристосування	0,290

Примітка: * – статистично значущий зв'язок на рівні 0,05; ** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,01; *** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,001.

Це вказує на те, що чим яскравіше виражена тактика компромісу у хлопців, тим вищий рівень їх самомоніторингу. І навпаки, хлопці з особливими освітніми потребами з високим рівнем самомоніторингу у конфліктних ситуаціях частіше використовують тактику компромісу. Тобто, хлопці, які прагнуть прийняти рішення, що задовольнить обидві сторони, характеризуються високим рівнем самоконтролю, а їх поведінка сильно коливається залежно від ситуації.

Також, значущі кореляційні зв'язки виявлено у групі дівчат. А саме, суперництво як стиль поведінки у конфлікті корелює з рівнем самомоніторингу ($r= 0,496$, $p<0,01$) та негативний статистично значущий кореляційний зв'язок виявлено між тактикою компромісу та соціальною адаптованістю дівчат з особливими освітніми потребами ($r= -0,560$, $p<0,01$) (таблиця 7).

Це свідчить про те, що чим більший показник вираженості тактики суперництва, тим більший рівень самомоніторингу дівчат з особливими освітніми потребами. І навпаки, досліджувані з високим рівнем самоконтролю частіше в конфліктній ситуації використовують тактику суперництва. Тобто, дівчата, які прагнуть досягти

задоволення власних інтересів, не беручи до уваги інтереси інших характеризуються такою поведінкою в конфлікті, яка найбільш точно відображає їх внутрішній афективний стан та можливою неузгодженістю у вираженні емоцій за різними експресивними каналами.

Таблиця 7

Статистично значущі коефіцієнти кореляції соціальної адаптованості та стилів поведінки в конфліктній ситуації у дівчат

	Рівень самомоніторингу	Соціальна адаптованість
Суперництво	0,496**	-0,199
Співпраця	-0,261	-0,221
Компроміс	0,248	-0,560 **
Уникання	-0,337	-0,315
Пристосування	0,207	-0,280

Примітка: * – статистично значущий зв'язок на рівні 0,05; ** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,01; *** – статистично значущий зв'язок на рівні 0,001.

Зв'язок компромісу та соціальної адаптованості означає те, що чим яскравіше вираженою тактикою є компроміс в конфлікті, тим меншою є соціальна адаптованість досліджуваних. І навпаки, дівчата з високим рівнем соціальної адаптованості у конфліктних ситуаціях рідко використовують компроміс. Тобто, дівчата, які здатні поступитися своїми інтересами в конфліктній ситуації та прагнуть прийняти рішення, що задовольнить обидві сторони характеризуються нижчою соціальною адаптованістю, ніж ті респонденти-дівчата, які використовують в конфлікті інші стилі поведінки.

Таким чином, кореляційний аналіз допоміг нам встановити зв'язок між досліджуваними явищами, а саме, між стилями поведінки в конфліктних ситуаціях та рівнем самомоніторингу та соціальної адаптованості дітей з особливими освітніми потребами. Було встановлено, що всі ці явища пов'язані між собою та мають вплив одне на одне. Зокрема, тактики поведінки в конфлікті виступають фактором впливу на інші досліджувані явища і навпаки.

Висновки і перспективи. Встановлено, що хлопці більш соціально адаптовані, ніж дівчата. Це зумовлене, перш за все, середовищем, в якому навчаються діти з особливими освітніми

потребами. Стратегія поведінки в конфлікті у хлопців більш ближча до оптимальної, ніж у дівчат. Хлопці намагаються в конфлікті використовувати різні стилі поведінки відповідно до ситуації. Зокрема, хлопці схиляються до компромісу в тих ситуаціях, коли це можливо. Дівчата використовують компроміс частіше, ніж потрібно, навіть, коли ця тактика не дуже правильна. Хлопці використовують уникання в тих конфліктних ситуаціях, де це можливо. Натомість дівчата не намагаються уникати конфліктів, а навпаки, коли варто було б уникнути, то використовують інші стилі поведінки.

Підтверджено, що у хлопців найбільше виражений оптимальний рівень самомоніторингу, тоді як в дівчат високий рівень має найвищий показник. Це свідчить про те, що у хлопців феномен самомоніторингу розвинутий більш краще, ніж у дівчат. Дівчата в ситуаціях прагнуть справити на когось враження та показувати не власне «Я», а той образ, який сподобається іншим.

Встановлено статистично значущий кореляційний зв'язок між досліджуваними явищами, а саме, між стилями поведінки в конфліктних ситуаціях та рівнем самомоніторингу дітей з особливими освітніми потребами, а також між рівнем соціальної адаптованості та стилями поведінки у дівчат. Було встановлено, що всі ці явища пов'язані між собою та мають вплив одне на одне. Зокрема, тактики поведінки в конфлікті виступають фактором впливу на інші досліджувані явища. І навпаки, інші явища є фактором впливу на стилі поведінки в конфліктних ситуаціях.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо у проведенні емпіричного дослідження особистісної сфери дітей з особливими освітніми потребами, вивчення основних причин, форм та проявів поведінкових розладів з метою їх ранньої діагностики та корекції.

Література

1. Аршанская (Шешукова), О. В. (2018). *Психологические условия становления социального интеллекта: история и современность*. Тамбов: Консалтинговая компания Юком.
2. Клецина, И. С. (1998). *Гендерная социализация*. Санкт-Петербург: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена.
3. Клецина, И. С. (2004). *Психология гендерных отношений. Теория и практика*. Санкт-Петербург: Алетейя.
4. Семенова, Л. Э. (2009). *Становление ребенка как гендерного субъекта на этапах раннего онто- и дизонтогенеза*. Нижний Новгород: НГПУ.

5. Симановский, А. Э., Коршунова, Г. И. (2017). Гендерные установки у детей 6-7 лет с задержкой психического развития. *Ярославский педагогический вестник*, 3(1), 144–146.

6. Симановский, А. Э., Симановский, С. Н. (2017). Диагностика уровня развития социально-нравственных и гендерных установок дошкольников с нарушением интеллекта средствами мультипликационного кино. *Ярославский педагогический вестник*, 1, (1), 168–173.

7. Татаринцева, Н. (2009). О полоролевом воспитании мальчиков и девочек. *Дошкольное воспитание*, 6, 22–32.

8. Чміль Н.С. (2013). Соціальне мислення як чинник комунікативної компетентності. *Психологічні проблеми сучасності: Тези X науково-практичної конференції студентів та молодих вчених*. (с. 101–103). Львів.

9. Angenent, H., Deman, A. (1989). Intelligence, gender, social maturity, and school readiness in dutch 1st-graders. *Social behavior and personality*, 17(2), 205-209. DOI: <https://doi.org/10.2224/sbp.1989.17.2.205>

10. Greco, E., Meo, F., Cedrone, F. (2020). Gender differences in childhood bmi z-score, alimentary behaviour and lifestyle in a sample of 9-11 children. *Clinica terapeutica*, 171(5), 425-430. DOI: <https://doi.org/10.7417/CT.2020.2240>

11. Loflin, D.C., Barry, C.T. (2016). 'You can't sit with us:' Gender and the differential roles of social intelligence and peer status in adolescent relational aggression. *Personality and individual differences*, 91, 22-26. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.11.048>

12. Lorincova, T., Lelkova, A. (2015). Gender differences in social intelligence as a part of managerial competencies among staff in selected areas of work. *Psychologie prace a organizace 2015*. (pp. 192-199). Kvetna.

13. Rich-Wimmer N., Tanios R., Qu Y., Andrews G. (2020). Gender-Related Behavioral Differences in Children with Partial or Complete Agenesis of the Corpus Callosum: Exploring Attention, Rule Breaking, and Aggressive Behaviors. *Archives of Clinical Neuropsychology*, 35(6), 849. DOI: <https://doi.org/10.1093/arclin/aaa068.059>

14. Salavera, C., Usán, P., Teruel, P. (2019). Contextual problems, emotional intelligence and social skills in Secondary Education students. Gender differences. *Annales Médico-psychologiques, revue psychiatrique*, 177(3), 223-230. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.amp.2018.07.008>

15. Sebens, R., Orosova, O., Van, D.J.P., Gajdosova, B. (2008). The relationship between social intelligence and alcohol use among adolescents by gender. *Psychology & health*, 23, 232-233.

References

1. Arshanskaya (Sheshukova), O. V. (2018). *Psikhologicheskiye usloviya stanovleniya sotsialnogo intellekta: istoriya i sovremennost [Psychological conditions for the formation of social intelligence: history and modernity]*. Tambov: Konsaltingovaya kompaniya Yukom. [in Russian].

2. Kletsina, I. S. (1998). *Gendernaya sotsializatsiya [Gender socialization]*. Sankt-Peterburn: Izd-vo RGPU im. A. I. Gertsena. [in Russian].
3. Kletsina, I. S. (2004). *Psikhologiya gendernykh otnosheniy. Teoriya i praktika [Psychology of gender relations. Theory and practice]*. Sankt-Peterburg: Aleteyya. [in Russian].
4. Semenova, L. E. (2009). *Stanovleniye rebenka kak gendernogo subyekta na etapakh rannego onto- i dizontogeneza [Formation of a child as a gender subject at the stages of early ontogenesis and dysontogenesis]*. Nizhniy Novgorod: NGPU. [in Russian].
5. Simanovskiy, A. E. Korshunova, G. I. (2017). Gendernyye ustanovki u detey 6-7 let s zaderzhkoy psikhicheskogo razvitiya [Gender attitudes in children 6-7 years old with mental retardation]. *Yaroslavskiy pedagogicheskiy vestnik - Yaroslavl Pedagogical Bulletin*, 3(1), 144–146 [in Russian].
6. Simanovskiy, A. E. Simanovskiy, S. N. (2017). Diagnostika urovnya razvitiya sotsialno-nravstvennykh i gendernykh ustanovok doshkolnikov s narusheniyem intellekta sredstvami multiplikatsionnogo kino [Diagnostics of the level of development of social, moral and gender attitudes of preschoolers with intellectual disabilities by means of animated films]. *Yaroslavskiy pedagogicheskiy vestnik - Yaroslavl Pedagogical Bulletin*, 1(1), 168–173 [in Russian].
7. Tatarintseva, N. (2009). O polorolevom vospitanii malchikov i devochek [About sex-role education of boys and girls]. *Doshkolnoye vospitaniye - Preschool education*, 6, 22–32 [in Russian].
8. Chmil N.S. (2013). Sotsialne myslennia yak chynnyk komunikatyvnoi kompetentnosti [Social thinking as a factor of communicative competence]. *Psykhologichni problemy suchasnosti: Tezy Kh naukovo-praktychnoi konferentsii studentiv ta molodykh vchenykh - Psychological problems of modernity: Abstracts of the X scientific-practical conference of students and young scientists*. (s. 101–103). Lviv [in Ukrainian].
9. Angenent, H., Deman, A. (1989). Intelligence, gender, social maturity, and school readiness in dutch 1st-graders. *Social behavior and personality*, 17(2), 205-209. DOI: <https://doi.org/10.2224/sbp.1989.17.2.205>
10. Greco, E., Meo, F., Cedrone, F. (2020). Gender differences in childhood bmi z-score, alimentary behaviour and lifestyle in a sample of 9-11 children. *Clinica terapeutica*, 171(5), 425-430. DOI: <https://doi.org/10.7417/CT.2020.2240>
11. Loflin, D.C., Barry, C.T. (2016). 'You can't sit with us:' Gender and the differential roles of social intelligence and peer status in adolescent relational aggression. *Personality and individual differences*, 91, 22-26. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.11.048>
12. Lorincova, T., Lelkova, A. (2015). Gender differences in social intelligence as a part of managerial competencies among staff in selected areas of work. *Psychologie prace a organizace 2015*. (pp. 192-199). Kvetna.
13. Rich-Wimmer N., Tanios R., Qu Y., Andrews G. (2020). Gender-Related Behavioral Differences in Children with Partial or Complete Agenesis of the Corpus Callosum: Exploring Attention, Rule Breaking, and Aggressive Behaviors.

Archives of Clinical Neuropsychology, 35(6), 849. DOI: <https://doi.org/10.1093/arclin/aaa068.059>

14. Salavera, C., Usán, P., Teruel, P. (2019). Contextual problems, emotional intelligence and social skills in Secondary Education students. Gender differences. *Annales Médico-psychologiques, revue psychiatrique*, 177(3), 223-230. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.amp.2018.07.008>

15. Sebena, R., Orosova, O., Van, D.J.P., Gajdosova, B. (2008). The relationship between social intelligence and alcohol use among adolescents by gender. *Psychology & health*, 23, 232-233.

Received: 03.03.2021

Accepted: 25.03.2021